

Karaliaučiaus proveniencijos XVI a. spaudiniai vokiečių kalba Lietuvos MA bibliotekoje

ONA BLIŪDŽIŪTĖ

Lietuvos mokslų akademijos biblioteka

Straipsnio tikslas yra apžvelgti XVI amžiaus Karaliaučiaus proveniencijos senųjų spaudinių fondą vokiečių kalba.

Po Antrojo pasaulinio karo į Lietuvos MA biblioteką pervežta be priežiūros likusios knygos, periodiniai leidiniai ir rankraščiai iš Karaliaučiaus universiteto, Valstybinio archyvo ir kitų Rytprūsių vietovių. Jie surinkti mokslinėse ekspedicijose, kurioms vadovo prof. P. Pakarklis. Apie šių spaudinių išgelbėjimą ir atvežimą iš Rytprūsių į Lietuvą po karo 1945–1946 m. išsamiai rašoma Lietuvos MA bibliotekos direktoriaus J. Marcinkevičiaus straipsnyje, skelbtame Vokietijos ir Lietuvos spaudoje. Dabar jie saugomi Lietuvos MA bibliotekos Retų spaudinių skyriuje.¹

Elektroninis duomenų apdorojimas suteikė galimybę leidinius racionaliai aprašyti. Duomenų bazė buvo sukurta per pusmetį, leidinius aprašė keturios Lietuvos MA bibliotekos darbuotojos: Retų spaudinių skyriaus klasikinės filologijos specialistė D. Bikauskienė ir trys Knygų tvarkymo skyriaus darbuotojos – E. Kozlovskā, V. Mackonienė bei šio straipsnio autorė. Įrašai buvo sudaromi pagal Lidos 3.3 programos reikalavimus. Šalia dabartinės signalūros buvo žymima ir senoji – Karaliaučiaus valstybinės ir universiteto bibliotekos, miesto bibliotekos ir kt. Šie įrašai bus panaudojami rekonstruojant XVI–XVIII a. Karaliaučiaus proveniencijos retų spaudinių katalogus. Rengdama šiems katalogams įrašus, Lietuvos MA biblioteka bendradarbiauja su Osnabriuko universitetu pagal specialų projektą. Katalogai turės tiek spausdintą, tiek kompiuterinę versiją. Visi šie XVI a. leidiniai iki Antrojo pasaulinio karo buvo Karaliaučiaus valstybinės ir universiteto bibliotekos fonduose. Karaliaučiaus universitetas, įkurtas 1544 m., garsėjo tais laikais kaip protestantiškas universitetas, skleidęs reformacijos idėjas. Jame mokėsi ar dirbo mūsų lietuviškos raštijos pradininkai Martynas Mažvydas (apie 1520–1563), Jonas Bretkūnas (1536–1602), Mikalojus Dauša (apie 1527–1613), Abraomas Kulvietis (apie 1510–1545), Stanislovas Rapolionis² (apie 1485–1545) bei kiti. Reformacinio judėjimo pastūmėti jie taip pat, kaip ir vokiečių nacionalinės raštijos pradininkai, stengėsi vystyti savo nacionalinę kalbą, ugdyti lietuvių savimone. J. Bretkūnas, 1557 m. pradėjęs mokytis Vitenbergo universitete Vokietijoje, susipažįsta su Sembos vyskupo Joakimo Merlino (Mörlin) sūnumi Jeronimu, su kuriuo vėliau mokėsi Karaliaučiuje, nuo 1557 m. buvusiu Tilžės vyskupu. Su juo J. Bretkūnas palaikė artimus santykius. Joakimo Merlino raštų yra ir mūsų fonde, kaip ir F. Melanchtono, kuris buvo svarbiausias Bretkūno profesorius. F. Melanchtonas buvo M. Liuterio (Luther) įpėdinis Vitenbergo universiteto Teologijos katedroje. Kunigaikščio Albrechto pavedimu Abraomas Kulvietis, turintis nemažą pedagoginį patyrimą, prieš tai va-

1 Marcinkevičius J. Auf der Suche nach Archivalien und alten Druckwerken in Ostpreussen nach dem 2. Weltkrieg // *Jahrestagung / Litauisches Kulturinstitut*, 1997. Lampertheim, 1998; tą patį str. liet. k. žr.: Knygotyra. 2001, Nr. 36.

2 Biržiška, Vaeiovas. Aleksandrynas. Čikaga, 1960. [T.] 1, p. 5–8, 50, 160.

dovavęs Vilniaus mokyklai, paskiriamas Karaliaučiuje steigiamo partikuliario vicerektoriu. Kunigaikštis Albrechtas planuoja steigti Karaliaučiuje universitetą, todėl prieš tai įkuria paruošiamąją mokyklą, vadinamąją partikuliara, kuris 1544 m. perorganizuojamas į universitetą. A. Kulvietis, persiėmęs reformacijos idėjomis, vėliau grįžęs į Lietuvą, nori tėvynėje būti savotišku antruoju M. Liuteriu. Deja, suserga ir anksti miršta, kaip manoma, greitąja džiova. Yra išleidęs giesmių, savo sukurtų ir verstų iš vokiečių kalbos. Karaliaučiaus universitete buvo graikų kalbos profesorius, puikus senųjų kalbų žinovas.

Stanislovas Rapolionis (apie 1485–1545), kaip ir jo mokinys Abraomas Kulvietis, yra lietuvių rašytinės literatūros pradininkas. Kunigaikštis Albrechtas 1543 m. spalį pakviečia jį į Karaliaučių steigiamo partikuliario teologijos profesoriumi. Jonas Bugenhagenas (Albrechto patikėtinis) padeda jam likti studijoms Vitenberge magistro laipsniui. Teologijos daktaro laipsnį jis įgyja 1544 m. Martyno Liuterio tuo metu Vitenberge vadovaujama Teologijos fakultete. Tų pačių metų rudenį įsteigtame Karaliaučiaus universitete S. Rapolionis gauna vadovauti pačiai svarbiausiai protestantų Teologijos katedrai. Gerai mokėjo senąsias hebrajų ir graikų kalbas, todėl universitete dėsto ir hebrajų kalbą. S. Rapolionis yra pirmas Karaliaučiaus universiteto teologijos profesorius. Vokiškai jis nemokėjo, o paskaitas, kaip ir kiti dėstytojai, skaitė lotyniškai. Kunigaikštis Albrechtas buvo uoliausias jo klausytojas ir gerbėjas, vertino jį labiau už kitus profesorius. S. Rapolionis su A. Kulviečiu ruošė studentus liuteronų kunigų darbui Mažonoje Lietuvoje, prižiūrėjo ruošiamo lietuviško katekizmo vertimą. Jis vertė ir rašė lietuviškas giesmes, kurių dalis buvo išspausdinta Mažvydo giesmyne.

Ši knygotyrinė analizė remiasi duomenų baze, sukurta pagal vokišką Lidos programą. Duomenų bankas apima apie 1800 senųjų leidinių iš XVI a. Daugiau negu trečdalį, maždaug 38%, sudaro leidiniai vokiečių kalba.

Karaliaučiaus proveniencijos XVI a. vokiškuosius leidinius grupuojant turinio atžvilgiu, didžiausią jų dalį sudaro teologiniai arba teologiniai-filosofiniai raštai (maždaug 60% viso fondo vokiečių k.); medicininio turinio spaudinių nedaug (apie 4%); istoriniai leidiniai apimtų apie 25% šio fondo; teisinio pobūdžio raštų būtų 3,5%; literatūrinio turinio spaudinių – maždaug 2%; muzikiniai spaudiniai (natų leidiniai ir kt.) apimtų 1,5% fondo; leidinių iš gamtos mokslų srities rasta apie 2%.

Tarp teologinio pobūdžio spaudinių vyrauja protestantiškieji raštai. Šešiolikštasis – Reformacijos amžius – žymus Martyno Liuterio, Ulricho Cvinglio (Huldrych Zwingli), Filipo Melanchtono (Philipp Melanchton), Andrejaus Osianderio (Andreas Osiander) ir kitų protestantų leidiniais.

Plačiai žinomas M. Liuterio pamokslas *Sermon von dem Ablaß und der Gnade (Pamokslas dėl nuodėmių atleidimo ir malonės)* (S. l., 1521) yra įrištas storame 22 spaudinių konvoliute kartu su kitomis jo kalbomis ir pamokslais. Kartu įrištas jo pamokslas *Widder die Bullen des Endchrists (Prieš kraštutinio krikščionio bules; Wittenberg, 1520)*, taip pat vienas iš trijų jo pagrindinių reformacinių raštų *An den Christlichen Adel deutscher Nation (Kreipimasis į Vokietijos bajoriją; Leipzig, 1520)*, taip pat pamokslas *Sermon von dem Heiligen Sacrament der Taufe (Pamokslas apie krikšto šventąjį sakramentą; Leipzig, 1520)* ir kiti. To paties konvoliuto pradžioje yra du žymaus humanisto Erazmo Roterdamiečio (Desiderius Erasmus von Rotterdam) raštai: *Des Eras. Rote : Paraclesis verdeutsch (Eras[mo] Rote[rdamiečio] : Paraclesis vokiškai; deja, be titulinio lapo)*, *Enhiridion oder Handbüchlein eines christlichen und ritterlichen Lebens (Enchiridionas [mažas vadovėlis], arba krikščioniškojo ir riteriškojo gyvenimo knygelė; Basel : A. Petri, 1520)*. Kartu įrišti du Andrejaus Bodensteino (Andreas Bodenstein) teologiniai raštai (abu išspausdinti 1521 m. Vitenberge J. Rhau-Grunen-

bergo spaustuvėje). Šio rinkinio viršelių beveik nėra, tik menkos buvusio medinio viršelio liekanos, kai kurie lapai išplėšti. Popierius prastos kokybės. Reiktų pažymėti, kad visi protestantų raštai, lyginant su kitais XVI amžiaus senaisiais spaudiniais, išspausdinti prastame popieriuje. Antrasis pagrindinis M. Liuterio reformacinis spaudinys *Von der Babylonischen Gefangenschaft der Kirche* (*Apie bažnyčių Babilono nelaisvėje*) yra kito didelės apimties konvoliuto pradžioje (S. l., 1520). 1520 metai buvo labai kūrybingi. Čia turime dar 8 didžiojo vokiečių reformatoriaus kalbas ir akademinis disputus, kurie išspausdinti 1520–1521 m. Vitenberge. Konvoliutas užbaigiamas Johano Eko (Johann Eck) iš Ingolštato spaudiniu. Jis buvo vienas iš atkakliausių reformacijos priešininkų, ypač aštriai diskutavęs su M. Liuteriu. Paminėtinas dar vienas konvoliutas su penkiais M. Liuterio raštais bei konvoliutas su trimis teologijos mokslų daktaro Liuterio spaudiniais, kur aiškinamos įvairios Biblijos vietos. Šie spaudiniai ypač vertingi, nes tai yra pirmieji Liuterio kalbų ir pamokslų leidiniai Vitenberge iš XVI amžiaus 1-osios pusės. Iš senosios signatūros galime spręsti apie jų priklausymą buvusiems fon Valenrodų (von Wallenrodt) rinkiniams (Wallenrodtsche Sammlung), ir šių rinkinių leidinius³ puošia didelis įspūdingas Valenrodų ekslibrisas.

Valenrodų giminės atstovai Prūsijoje buvo priskiriami prie žymiausių jos didikų, užėmusių aukštus postus valstybinėje tarnyboje. Bibliotekos pradininkas Martinas fon Valenrodas 1619 m. paskirtas Prūsijos hercogystės kancleriu. Jo sūnus Johanas Ernstas užėmė vieną iš svarbiausių postų Prūsijoje. Ir galiausiai Ernstas fon Valenrodas, trečiasis bibliotekos kūrėjas, 1680 m. gavęs Vyriausiojo tribunolo patarėjo vietą; jis padovanojo didelę dalį savo knygų šiai šeimos bibliotekai. Valenrodų rinkiniuose buvo 10 000 tomų. Dauguma iš jų yra konvoliutai, sudaryti iš dešimčių ir šimtų spaudinių. Dabartiniu metu Valenrodų rinkiniai laikomi bibliofiline retybe.

Šiame Karaliaučiaus fonde randame ir žinomos Gotholdo (Gotthold) kolekcijos (Gottholdische Sammlung)⁴ keturias knygas. Karaliaučiaus universiteto biblioteka XIX amžiaus viduryje gavo didelę dovaną – 50 000 tomų iš Karaliaučiaus Frydricho kolegijos direktoriaus F. A. Gotholdo (Friedrich August Gotthold) bibliotekos. Tai buvo vienas iš turtingiausių privačių muzikos rinkinių pasaulyje. Šiai bibliotekai priklauso ir įvairūs kitokio pobūdžio spaudiniai, tarp jų ir teologiniai raštai. Mūsų rastas konvoliutas sudarytas tik iš Liuterio veikalų. Prieš akis turime devyniolika Liuterio pamokslų ir Bibliją aiškinančių raštų, jo, kaip teologijos daktaro, sukurtų. Didesnė jų dalis išleista 1525–1532 m. Vitenberge, Hanso Liufto (Lufft), Georgo Rhau ir Hanso Vaiseno (Weissen) spaustuvėse.

Visą savo gyvenimą M. Liuteris užsiėmė Biblijos vertimu į vokiečių kalbą ir tobulino tą vertimą iki pat gyvenimo pabaigos. Paminėtinas Šventojo Rašto tritomis *Biblia Germanico-Latina*, išleistas 1565 m. Vitenberge ir turintis M. Liuterio parašytą įvadą. Šis spaudinys taip pat yra iš Gotholdo kolekcijos. Reiktų paminėti ir 1581 m. Georgo Baumano (Baumann) Erfurte išspausdintą dviejų dalių giesmių knygą *Cithara Lutheri. Die schönen christlichen, trostreichen Psalmen und geistlichen Lieder des... D. Martini Luther* (Liuterio citra. Daktaro Martyno Liuterio gražios krikščioniškos, paguodžiančios psalmės ir dvasiškos giesmės). M. Liuteris tiek savuoju Biblijos vertimu, tiek kitais vokiškais raštais žymiai prisidėjo prie vokiečių kalbos vystymosi ir norminimo. Jo žodynas gausus ir turtingas, stilius meistriškas.

Turime nemažai M. Liuterio pasekėjų raštų. Tai teologo A. Osianderio, paskutinius gyvenimo metus praleidusio Karaliaučiuje, darbai, taip pat ir spausdinti šiame mieste. J. Merlino polemika su A. Osianderiu atspindi abiejų požiūrius dėl įvairių reformacijos dalykų.

3 Garber K. Auf der Suche nach den verlorenen Büchern // Die Zeit. Hamburg, 1989, 23. Juni (Nr. 26).

4 Ten pat.

Prie teologijos teorijos galima būtų priskirti humanisto ir pagrindinio Liuterio bendražygio F. Melanchtono leidinius, daugiausia rašytus lotyniškai. Mažesnio formato leidinukas *Unterschied zwieschen weltlicher und christlicher Fromkeyt* (Pasaulietinio ir krikščioniško pamaldumo skirtumas) rašytas vokiečių kalba.

Fonde randame daug to meto protestantizmo teologų kalbų ir pamokslų, evangelijų, laiškų ir katekizmų. Jų autoriai Matijas Flacijus (Matthias Flacius), Tobijus Stegeris (Tobias Steger), Cyr. Spangenbergas, Georgas Majoras, Tilemanas Heshuzijus (Tillemanus Hesshusius), Johanas Funcas (Johann Funck), Johanas Pfefingeris (Johann Pfeffinger), Johanas Brencijus (Johannes Brennius), Johanas Brysmanas (Joannes Brießman) ir Johanas Sutelis (Johannes Sutel). Rasta nemažai smulkių raštų, kuriuose atsispindi polemika, vykusi prieš Augsburgio taiką (1555 m.) ir po jos.

Konvoliute su 7 kalbomis ir pamokslais, parašytais vokiškosios Šveicarijos dalies reformatoriaus Ulricho Cvinglio, yra jo pirmasis leidinys prieš pasninko įsakymą *Von erkiesen und freyheit der speisen, von ergernuß und verböserung...* (Apie valgių pasirinkimą ir laisvę, susierzinimą ir papiktinimą...), išspausdintas 1522 m. Konvoliutas priklausė Valenrodų rinkiniams. Visi Cvinglio raštai išspausdinti Ciuriche, Frošauerio (Froschauer) vyresniojo spaustuvėje, 1522–1525 m.

Toliau randame Cvinglio pasekėjo, protestantizmo teologo H. Bulingerio (Bullinger) veikalą *Das Haußbuch, Darin fünfzig Predigten Heinrich Bullingers, Dieners der Kirchen zu Zürich...* (Namų knyga, apimanti Ciuricho bažnyčių tarno Heinricho Bulingerio 50 pamokslų). Šis didžiulis foliantas yra įrištas oda ir turi puošnų gerai išsilaikiusį Valenrodų ekslibrisą. Jis taip pat išleistas Ciuriche, Johano Volfeno (Johann Wolfen) spaustuvėje, 1598 m.

To meto medicinos lygį atspindi fonde rasti Teofrasto Bombasto iš Hohenheimo (Teophrastus Bombastus von Hohenheim), praminto Paracelsu, darbai. Paracelsas (1493–1541) buvo gydytojas ir gamtos tyrinėtojas. Jis turėjo medicinos daiktaro laipsnį ir praktikavo Bazelyje ir Zalcburge. Per 200 leidinių priskiriama jo plunksnai. Fonde mes randame 1589–1590 m. Bazelyje išleistų Paracelso *Raštų* 4-ą ir 9-ą dalis. Knygos išspausdintos Konrado fon Valdkircho (von Waldkirch) spaustuvėje. Knygos yra iš Gotholdo kolekcijos. Taip pat yra leidinių apie atskiras ligas, kaip antai *Von Podagrishen Krankheiten (als Zipperlein oder Gicht) und ihren specibus* (Apie podagrines ligas (drebulį arba traukulius) ir vaistus jų gydymui). Šie leidiniai spausdinti Karaliaučiaus Hanso Daubmano (Daubmann) spaustuvėje.

Puikiai įrištas Juozapo Flavijaus (Josephus Flavius) foliantas *Flavii Josephi des hochberühmten Histori Beschreibers Alle Bücher...* (Visos įžymaus istoriko Juozapo Flavijaus knygos) priklausytų istoriniams leidiniams. Šis autorius yra žydų istorikas iš I šimtmečio po Kristaus. Knygą į vokiečių kalbą išvertė Kasparas Hedio (Caspar Hedio), o 1556 m. Strasbūre išleido S. Emelis (Emmel).

Didelės apimties Heinricho Pantaleono trijų dalių istorinį foliantą *Deutscher Nation Heldenbuch* (Vokiečių tautos didvyrių knyga) 1567, 1568 ir 1570 m. Bazelyje išspausdino N. Brylingeri Flavijus (Nicolaus Brylinger Flavius). Reiktų pažymėti, kad šių knygų popierius, įrišimas bei rašmenys ir po keturių šimtmečių yra gerai išsilaikę.

Valenrodianai priklauso ir gerokas kiekis mažos apimties leidinių, įrištų dviejuose storoose konvoliutuose; tai istorinio ir politinio pobūdžio raštai apie to meto įvykius Europos kunigaikštystėse, hercogystėse ir karalystėse. Juose dažnai minimi Lenkijos karalystės ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės politiniai veikėjai.

Iš istorijos ir geografijos srities būtų galima paminėti leidinį *Erclerung der Preussischen grössern Landtafel oder Mappen. Mit leicht erfindung allter Stedte, Schlösser, Flecken, Kirchdörfer, Orter, Ströme, Fließser und See so darinnen begriffen* (Didesnių Prūsijos kraštovaizdžio lentelių arba žemėlapių paaiškinimai. Lengvai surandami visi miestai, pily, žemės sklypai, bažnytkaimiai, vietovės,

upės, upeliai ir ežerai). Didelės apimties knyga (550 p.) išspausdinta 1595 m. Georgo Osterbergerio spaustuvėje Karaliaučiuje. Ir šiandien, po keturių šimtmečių, mokslininkai dažnai užsako ir studijuoja šį leidinį. Johannes Sleidano leidinys *Wahrhaftige Beschreibung allerley fürnehmer Händel, so sich in Glaubens und anderen weltlichen Sachen bei Regierung des großmächtigsten Kaiser Carls des Fünften mehrernteils in Teutscher Nation zugetragen* (Tikroviškas aprašymas visų vokiečių tautos religinio ir pasaulietinio gyvenimo reikalų, valdant visagaliui imperatoriui Karoliui V) yra išpūdingas foliantas, išleistas 1564 m. Frankfurte prie Maino.

Keletas leidinių atspindi to laikotarpio teisinę padėtį atskirose Europos valstybėse ir valstybėlėse. Tai daugiausia teisės rinkiniai dėl paveldėjimo, vasalo teisių, teismų nuostatai ir taisyklės. Prūsijos teisininkams skirtas leidinys *Hofgerichts Ordnung des Herzogthums Preussen* (Prūsijos hercogystės rūmų teismo taisyklės). Knyga išleista 1583 m. G. Osterbergerio našlės Karaliaučiuje.

Ištatymai ir nutarimai, skirti kovai su burtininkavimu, yra išleisti knygoje *De praestigiis Dæmonum. Von Teuffels gespenst Zauberern und Gifftbeyertern, schwartzkünstlern, Hexen und Unholden, darzu jrer Straff...* (Apie velnio vaiduoklio burtininkus ir nuodų paruošėjus, juoduosius magus, raganas ir nelabuosius, kartu su jų baudimu...). Tai Johano Vajerio (Weier) didelės apimties foliantas, išverstas Johano Fuglino ir 1586 m. išspausdintas N. Basės (Nicolaus Basse) Frankfurte prie Maino.

Knygelė su Valenrodų ekslibrisu *Auslegung 750 gemeiner deutscher Sprichwörter* (750 vulgarinių vokiškų patarlių ir priežodžių aiškinimas), 1530 m. išleista ir komentuota Johano Agrikolos Eislebeno (Johann Agricola Eisleben), priklausio tautosakos tyrinėjimams.

Gamtos mokslų leidiniai yra ypač gražūs ir išpūdingi. Šie foliantai anksčiau yra priklausę Valenrodų rinkiniams. Knygos iliustruotos gražiais ir spalvingais augalų piešiniais. Spalvos natūralios, neišblukusios, kaip antai Jeronimo Boko (Hieronymus Bock) ir Melchioro Sebiciaus (Sebizius) veikale *Kreütterbuch, darin unterscheidt Namen und Wurckung der Kreütter ständen, Hecken und Beumen...* (Augalų knyga, kurioje yra nurodyta įvairių augalų pavadinimai ir jų poveikis, gyvatvorės ir medžiai...). Tai gerai išsilaikęs didelės apimties foliantas, Josiaso Rihelio 1577 m. išspausdintas Strasbūre.

Fonde randame ir kalendorių, dažnai su patarimais namų šeimininkėms, valstiečiams, vaistininkams, pirkliams, sodininkams ir amatininkams.

Karaliaučiuje gyvenusio knygų ir rankraščių kolekcionieriaus Frydricho Augusto Gotholdo (1778–1858) muzikos bibliotekai priklausė XVI, XVII, XVIII ir XIX a. natų knygos ir teoriniai veikalai. Visi jie turi tradicinę antspaudą „Gotholdsche Bibliothek“. Lietuvos MA bibliotekoje rasta keletas spaudinių iš šios kolekcijos: *Deutsche Magnificat auf die acht Tonos Musicales...* (Vokiška giesmė Marijai 8 muzikiniams tonams...), autorius Joanas Pinelis (Ioanes Pinelli), išspausdinta 1583 m. M. Štechelio (Stöchel) vyresniojo Drezdene.

Dauguma šio amžiaus Karaliaučius proveniencijos leidinių yra iš Valenrodų rinkinių. Leidiniai įrišti kaulės oda, turi išpūdingą ekslibrisą, jų popieriaus ir rašmenys gerai išsilaikę. Spaudinių iš Gotholdo bibliotekos, priešingai, daug paprastesni įrišimai, prastesnės kokybės popierius, raštas sunkiau įskaitomas, daugelis knygų su defektais, apiplyšusios ir suteptos.

1629 m. Martynas Valenrodas (Martinus de Wallenrodt, Ducatus Prussiae Cancellarius, Haereditarius in Pogermine etc.) padovanojo savo rinkinius visuomenei. Jo lotynų k. surašytame testamente galima perskaityti šiuos žodžius apie knygos reikšmę: „Haurit aquam cribro, qui discere vult sine libro“ (Mokytis be knygų tai lyg vandenį rėčiu semti).⁵

Vitenbergas ir Karaliaučius XVI a. vokiškuose leidiniuose buvo dažniausiai minimos spausdinimo vietos, po jų sekė Leipcigas,

⁵ Juntke, Fritz. Geschichte der v. Wallenrodtschen Bibliothek. Leipzig, 1927. P. 107.

Strasbūras, Frankfurtas prie Maino, Bazelis, Ciurichas ir kiti Vokietijos kunigaikštysčių miestai. Šiuo metu Lietuvos MA bibliotekoje turimos Karaliaučiaus proveniencijos knygos – tai tik likučiai vertingų kolekcijų iš buvusios Valstybinės ir universiteto bibliotekos bei kitų bibliotekų, veikusių Rytprūsiuose iki paskutinių Antrojo pasaulinio karo dienų. Šios vokiškos knygos rodo XVI amžiuje atsiradusios vokiečių nacionalinės raštijos turtingumą ir įvairovę.

Taip pat galima pažymėti ir tų raštų didelę įtaką lietuvių tautinės raštijos ir kultūros plėtrai, reformacijos idėjų plitimui Lietuvoje. Iš šių raštų galima spręsti apie to meto kitų mokslo sričių – gamtos, medicinos, muzikos ir kt. – vystymąsi bei turėtus žinias.

Šie apžvalgoje⁶ paminėti spaudiniai ypač vertingi tiems mokslininkams ir tyrinėtojams, kuriuos domina XVI a. raštijos, mokslo ir kultūros paveldas.

Deutsches Drucke Königsberger Provenienz in der Akademiebibliothek Vilnius – Das 16. Jahrhundert

Z U S A M M E N F A S S U N G

Gegenstand des *Aufsatzes* ist die Übersicht des Altdruckbestandes der Königsberger Provenienz (16. Jahrhundert), der zur Zeit in der Rara-Abteilung der Bibliothek der Litauischen Akademie der Wissenschaften in Vilnius aufbewahrt wird.

Die elektronische Datenverarbeitung hat eine rationelle Erschließung der Drucke ermöglicht. Im Laufe eines halben Jahres wurden die Daten von drei Diplombibliothekarinne aufgenommen. Die Eintragungen wurden nach einem Aufnahmeschema des Programms Lidos 3.3 gemacht. Neben der heutigen Signatur wurde auch die alte Königsberger Signatur vermerkt.

Diese buchkundliche Analyse beruht also auf der Basis einer Lidos-Datei. Die Datenbank enthält 1800 Altdrucke des 16. Jahrhunderts. Mehr als ein Drittel der Drucke (ungefähr 38%) ist deutschsprachig. Die deutschen Schriften der Königsberger Provenienz aus dem 16. Jahrhundert haben vor allem theologische oder theologisch-philosophische (circa 62% des gesamten deutschen Bestandsumfangs), medizinische (circa 4%), historische (circa 25%), rechtswissenschaftliche (circa 3,5%), literarische (circa 2%), musikalische (circa 1,5%), naturwissenschaftliche (circa 2%) Inhalte.

Diese im 16. Jh. entstandenen Schriften in der deutschen Sprache zeugen von Reichtum und Vielfalt des deutschen nationalen Schrifttums.

⁶ Straipsnis parengtas pranešimo, skaityto vokiečių k. 1999 m. spalio 15–17 d. tarptautiniame simpoziume „Königsberger Buch- und Bibliotheksgeschichte“ (Karaliaučiaus knygų ir bibliotekų istorija) Osnabriuke (Vokietija), pagrindu.